



FOI MEMO

Projekt		Sidnr
Asien- och Mellanösterprojektet		1 (9)
Projektnummer	Kund	
A17103	Försvarsdepartementet	
Datum	Memonummer	
2017-12-01	FOI Memo 6249	

Samuel Bergenwall

Säkerhetspolitisk turbulens i Saudiarabien

Den 4 november arresterade den saudiske kronprinsen över 200 prinsar, affärsmän, ministrar och militärer i syfte att koncentrera makten i egna händer. Utrensningen sammanföll med att Libanons premiärminister, som var på besök i Saudiarabien, oväntat meddelade sin avgång. Dagen avslutades med att jemenitiska rebeller avfyra en medeldistansrobot mot Riyadh. Efter robotangreppet anklagade Saudiarabien både Iran och Libanon för att begå krigshandlingar mot kungariket.

Händelseutvecklingen kan få stora konsekvenser för säkerheten i Mellanöstern och förstärker bilden av att Saudiarabien har blivit allt mer instabilt inrikespolitiskt och oberäkneligt utrikespolitiskt.

Vad betyder utrensningen, krisen i Libanon och missilattacken mot Saudiarabien för kungadömet stabilitet och utrikespolitik samt för säkerhetsutvecklingen i Mellanöstern generellt? Och hur hänger egentligen den saudiska inrikes- och utrikespolitiska utvecklingen ihop?

Detta memo analyserar bakgrunden till händelserna och deras konsekvenser. Först diskuteras inrikespolitiken och arresteringarna, därefter utrikespolitiken och robotattacken. Avslutningsvis diskuteras möjliga säkerhetspolitiska konsekvenser och saudiska utrikespolitiska vägval.

Inrikespolitiska omvälvningar

Arresteringarna kan ses som kulmen av en förändringsprocess där den politiska, ekonomiska, militära och mediala makten gradvis har koncentrerats hos kronprins Muhammad bin Salman. Denna process inleddes då hans far Salman bin Abdulaziz blev kung i januari 2015 efter sin halvbror Abdullahs död. Traditionen inom kungafamiljen har varit "horisontell succession", det vill säga att tronen ärvs av söner till Saudiarabiens grundare Abdulaziz Ibn Saud. I nästan 65 år har därför kungariket styrts av regenter från "den första generationens prinsar". Salmans övertagande av kungakronan följde successionsordningen och ett konsensusbeslut i det kungliga familjerådet. Kung Salman, i dag 81 år, blev därmed den sjätte och sannolikt siste av Ibn Sauds söner att bestiga landets tron. Nästa tronskifte kommer rimligtvis att innebära en övergång till "den andra generationens prinsar", och kan därmed få stor effekt på Saudiarabiens maktbalans och utveckling. Salmans och hans son Muhammad bin Salmans agerande måste ses i ljuset av det kommande generationsskiftet på den saudiska tronen.

Kort efter makttillträdet började kung Salman genomföra en lång rad förändringar som bröt med saudisk praxis. I strid med successionsordningen avsatte Salman sin halvbror Muqrin som kronprins och ersatte honom med brorsonen Muhammad bin Nayef, den mäktige inrikesministern och kontraterrorchefen. Samtidigt började Salman kratta manegen för sin nästan femtio år yngre son Muhammad bin Salman genom att i januari 2015 utnämna honom till chef för hovet och försvarsminister. Muhammad bin Salman fattade nästan omedelbart beslut om en militär intervention i Jemen. Under 2015 och 2016 stärkte kung Salman gradvis sin sons makt genom att

göra honom till vice kronprins, andre vice premiärminister, kungens representant i utrikesfrågor, ansvarig för världens största oljeföretag Saudi Aramco, den statliga investeringsfonden PIF samt ordförande för det nya centrala rådet för ekonomisk och social utveckling, CEDA. I praktiken gjorde Salman sin son till landets mäktigaste man, med stort inflytande över alla centrala politikområden, från ekonomin till försvaret.

Muhammad bin Salman har varit benägen att nyttja sin nyvunna makt. År 2016 lanserade han "Vision 2030", en femtonårsplan för ekonomiska och samhälleliga reformer. Detta skedde mot bakgrund av låga världsmarknadspriser på energi och insikten att Saudiarabien behöver bli mindre beroende av intäkter från olja för att kunna överleva på sikt. Strategin innebär att statliga företag ska privatiseras, delar av oljejätten Saudi Aramco listas på börsen och PIF bli världens största investeringsfond. Saudiarabien ska investera i nya sektorer, såsom högteknologi, turism på öar i Röda havet, en inhemsk nöjesindustri och en egen försvarsindustri. För att möjliggöra visionen behöver Saudiarabien attrahera utländska direktinvesteringar. De ekonomiska förändringarna kommer i sin tur kräva att det konservativa saudiska samhället moderniseras. Bland annat innebär "Vision 2030" att kvinnors roll på arbetsmarknaden ska stärkas.

Även om bara en bråkdel av förslagen hittills har implementerats är Muhammad bin Salmans signaler och riktning tydlig. Kvinnor ska ha rätt att köra bil från och med juni 2018. Den officiella saudiska tolkningen av islam, wahhabismen, ska enligt kronprinsen anpassas för en ny tid. Wahhabismens ultrakonservativa doktriner försvårar dock en omtolkning och anpassning. Dessutom innefattar Muhammad bin Salmans föreslagna modernisering inte demokratisering av det auktoritära politiska systemet; förbundet mellan familjen Al Saud och wahhabismen utgör grunden för den saudiska statsbildningen.

Muhammad bin Salmans förändringsiver och maktambitioner hotar dock en rad intressen i det saudiska samhället: affärsmän som gynnats ekonomiskt av nära band till maktens centrum, militärer och statstjänstemän som är emot den hårdföra utrikespolitiken, ett religiöst etablissemanng som motsätter sig modernisering av wahhabismen, och dissidenter som kräver åsiktsfrihet och politisk liberalisering. Men framför allt utgör den gradvisa maktkoncentrationen hos en ung och till nyligen okänd uppkomling ett hot mot andra maktcentra inom kungahuset.

Makten framför allt

Under 2017 har Muhammad bin Salman agerat för att ytterligare stärka sin politiska, militära, ekonomiska och mediala makt, slå ut rivaliserande fraktioner och förekomma en framtida palatskupp.

I juni avgick den naturlige tronföljaren Muhammad bin Nayef som kronprins. Beslutet var knappast frivilligt. Muhammad bin Nayef uppges ha satts i husarrest och blivit belagd med reseförbud. Muhammad bin Salman övertog därefter rollerna som kronprins, vice premiärminister och ordförande för det viktiga Rådet för politik och säkerhet, CPSA, från sin kusin. Muhammad bin Nayef avsattes också som minister i inrikesdepartementet, ett viktigt maktcentrum som under decennier kontrollerades av hans far, den konservative prinsen Nayef. Posten som inrikesminister tillsattes med en ung prins allierad till Muhammad bin Salman. I och med detta hamnade inrikesministeriets säkerhetstjänster och anti-terror-styrkor under den nye kronprinsens kontroll.

I september agerade Muhammad bin Salman för att tysta kritiska röster. Han slog till mot intellektuella och predikanter som uppfattades stå Qatar och Muslimska Brödraskapet nära och som ansågs vara för frispråkiga i sociala medier. Bland de arresterade märktes Salman al-Awda, en av arabvärldens mest inflytelserika uttolkare av islam, med uppemot 15 miljoner följare på Twitter. Al-Awda, som av och till varit en nagel i ögat på kungafamiljen, har gått från att på 1990-talet vara en svavelosande extremist till att i dag bland annat tala om islams överensstämmelse med demokrati och mänskliga rättigheter. Även prinsen, affärsmannen och mediemogulen Abdul Aziz bin Fahd arresterades.

I november tog Muhammad bin Salman avgörande steg i sin strategi för att slå ut återstående rivaliserande maktcentra inom regimen. Kung Salman utfärdade ett dekret om att etablera en antikorrptionskommitté ledd av sin son. Samtidigt kom rapporter om att ett stort antal saudier hade arresterats för korruption. Det är ingen hemlighet att korruptionen är utbredd i Saudiarabien; kungarikets maktutövning och politiska ekonomi är baserad på fördelning av oljeinkomster inom ett dunkelt och föga rättvist patron-klient-system. Men att arresteringarna till stora delar var politiskt motiverade är uppenbart, givet listan på frihetsberövade individer.

Kronprinsen agerade mot flera rivaliserande maktcentra parallellt, framför allt mot prinsar och ministrar inom den framlidne kung Abdullahs maktbas. Abdullah hade baserat sin makt och karriär på kontrollen av nationalgardet, en paramilitär styrka med över 200 000 soldater som är strategiskt belägen nära Riyadh. Abdullah hade gradvis försökt stärka sin son Mutaibs position och lät honom överta befälskapet över nationalgardet 2010.

Men den 4 november 2017 arresterades Mutaib och sparkades både som minister och som befälhavare för nationalgardet. Genom denna förändring kontrollerar nu Muhammad bin Salman kungarikets tre väpnade styrkor – de reguljära, nationalgardet och inrikesministeriets kontraterrorstyrkor – som tidigare behärskades av olika grenar av kungafamiljen och bidrog till den interna maktbalansen i kungariket. Kronprinsen har också försökt stärka kontrollen över de reguljära väpnade styrkorna genom att bland annat arresteras och byta ut marinens befälhavare. Kung Abdullahs maktbas har vidare försvagats av att flera framträdande före detta ministrar arresterats och att en av sönerna till Muqrin, den sparkade kronprinsen som stod Abdullah nära, omkom dagen efter arresteringarna i en helikopterkrasch med okänd orsak.

Muhammad bin Salman slog även till mot flera av landets mäktigaste affärsmän och mediemoguler. Två av arabvärldens tre rikaste män har arresterats: prins Waleed bin Talal, delägare i bland annat Citigroup, Twitter och 21st Century Fox, och Muhammed al-Amoudi, som bland annat har investerat mångmiljardbelopp i Sverige och är styrelseordförande i Preem. Därutöver har andra överhuvuden för affärsfamiljer arresterats, såsom Saleh Kamel (ordförande i DBHC, ett av Mellanösterns största konglomerat), Bakr bin Ladin (verksam inom byggnadssektorn och storebror till Osama) och al-Waleed al-Ibrahim (ägare av medieföretaget MBC). Prins Waleed, al-Ibrahim och Kamel tillhör inte bara den saudiska ekonomiska eliten utan äger också stora delar av arabiskspråkig media. De är därmed konkurrenter till Salman, som tidigare varit känd som den saudiske ”mediekungen”. Muhammad bin Salman verkar nu agera för att få kontroll över flera av arabvärldens största affärsimperier och medieföretag.

Saad al-Hariri tillkännagivande i Saudiarabien att han avgår som premiärminister i Libanon kan delvis ses i ett saudiskt inrikespolitiskt ljus. Hans far Rafiq al-Hariri skapade affärsimperiet Saudi Oger inom den saudiska byggindustrin på 1970-talet

och byggde därigenom upp finansiella muskler för att bli Libanons premiärminister på 1990-talet. Efter Rafiqs död i ett attentat 2005 tog Saad över sin fars politiska mantel i Libanon och ordförandeskapet för Saudi Oger. Precis som sin far har Saad både saudiskt och libanesiskt medborgarskap; Hariri är således en framgångsrik affärsfamilj med mycket nära band till kungahuset i Riyadh. Spänningarna mellan Hariri och den nya saudiska ledningen kom dock att öka i och med att Saudi Oger fick allt färre byggnadskontrakt och allt större finansiella problem, vilket tvingade företaget till konkurs i juli 2017. Det är en händelse som ser ut som en tanke att Saad kungjorde sin avgång på samma dag och i samma stad som andra överhuvuden för saudiska affärsfamiljer arresterades.

Muhammad bin Salman har således slagit till mot upplevda interna hot i form av mäktiga prinsar, ”oligarker” och mediemoguler i en arresteringsvåg som saknar motstycke i modern saudisk historia. Kronprinsens motiv är sannolikt att koncentrera all makt i egna händer. Enligt medieuppgifter är dock Muhammad bin Salman villig att släppa arresterade individer i utbyte mot en trohetsed och att 70 procent av deras tillgångar överförs till staten.

Betydelsen av de inrikespolitiska omvälvningarna i Saudiarabien är svåra att underskatta. De påverkar sannolikt både kungarikets utrikespolitik och den säkerhetspolitiska utvecklingen i Mellanöstern generellt.

Brysk och oberäknelig utrikespolitik

Saudi Arabiens utrikespolitik har gradvis blivit allt mer aggressiv och nyckfull. Det är en trend som inleddes under kung Abdullahs dagar men som kraftigt har förstärkts efter det att Muhammad bin Salman övertagit taktpinnen 2015. De övergripande målen har framför allt varit att motverka Irans inflytande i Mellanöstern, men också att förhindra regimskiften i allierade stater och motarbeta det Muslimska Brödraskapet.

Saudi Arabiens oblyga agerande kan ses mot bakgrund av ett decennium av höga oljepriser (2004-2014), storskaliga investeringar i militär förmåga och att uppfattningar om hotet från Iran har förstärkts i Riyadh. Saudi Arabiens försvarsbudget växte kraftigt fram till 2015 då den var den tredje största i världen, efter USA och Kina.

En brytpunkt i det saudiska agerandet var den kortvariga och delvis misslyckade militära interventionen i Jemen 2009-2010. Saudi Arabien agerade för att få de jemenitiska huthi-rebellerna att lämna saudiskt territorium och förhindra att de erövrade Jemens huvudstad Sanaa. Saudi Arabien kom därefter att spela en framträdande roll under den arabiska våren. Riyadh agerade för att motverka regimskiften i allierade stater och för att begränsa Muslimska Brödraskapets inflytande i regionen. Qatar, som stödde folkliga revolutioner generellt och Muslimska Brödraskapet i synnerhet, blev därmed ett växande problem för Saudi Arabien. Under den arabiska våren gav Riyadh stöd till revolutionära krafter i de fall där det tjänade kungarikets intresse att försvaga Irans roll i Mellanöstern. Kampen för att få till stånd ett regimskifte i Syrien, en nära allierad till både Iran och Hizbollah, fick således saudiskt stöd. I enlighet med rikets upplevda säkerhetsintressen ledde Saudi Arabien en militär intervention i Bahrain 2011 för att krossa folkliga protester, understödde militärregimen i Egypten efter kuppen mot Muslimska Brödraskapet 2013 och bistod rebellerna i Syrien mot Assad-regimen.

I och med Muhammad bin Salmans inträde på den politiska arenan har Saudi Arabiens utrikespolitik blivit än mer framfusig. Kungariket har bland annat trappat upp

konflikten med Iran, åter intervenerat militärt i Jemen, använt hårdhänt diplomati mot både Libanon och Egypten, och upprättat en ekonomisk blockad mot Qatar.

Saudiarabiens konflikt med Iran har gradvis eskalerat sedan 2003, då hemliga iranska kärntekniska anläggningar avslöjades och USA invaderade Irak, vilket stärkte Teherans geopolitiska position i regionen. Spänningarna och proxykonflikterna förstärktes under 2010-talet på grund av konflikten kring Irans kärnenergiprogram samt den militära och politiska utvecklingen i Libanon, Irak, Syrien och Jemen. I mars 2015 intervenerade Saudiarabien under Muhammad bin Salmans ledning i Jemen i syfte att motverka ett regimskifte i Sanaa och förhindra att Iran fick ett fäste på kungarikets bakgård. Men efter nästan tre år av stridigheter kontrollerar rebellerna fortfarande stora delar av Jemen och angriper saudiskt territorium kontinuerligt.

Relationerna med Iran förvärrades ytterligare i september 2015 då ca 2000 pilgrimer – varav 400-500 iranier – trampades ihjäl i Mecka under *hajj*. I januari 2016 attackerades den saudiska ambassaden i Teheran av en mobb efter att Saudiarabien hade avrättat Nimr al-Nimr, en saudisk shiitisk imam med sympatier för Iran. I respons på ambassadattacken bröt Riyadh de diplomatiska förbindelserna med Teheran.

Saudiarabien har under Muhammad bin Salmans ledning också agerat genom tvingande ekonomisk diplomati mot arabstater som inte velat följa Riyadhs utrikespolitiska ledband. När Libanon valde att inte fördöma attacken mot den saudiska ambassaden i Teheran beslutade Saudiarabien att dra in ca 3 miljarder dollar i utlovat bistånd till de libanesiska väpnade styrkorna. Efter att Egypten tog Rysslands och Irans parti i FN:s säkerhetsråd avseende en resolution om Syrien svarade Saudiarabien med att strypa tillförsel av bränsle från Aramco. I Irak har Saudiarabien dock agerat mer konstruktivt på senare tid, genom att försöka stärka relationerna till shiitiska grupper som betonar arabisk och nationell identitet snarare än religiös tillhörighet och banden till Iran.

Under 2017 har ekonomisk diplomati i form av sanktioner och blockader använts mot Qatar, för att få grannlandet att upphöra med sin oberoende utrikespolitik. Qatar har stött Muslimska Brödrskapet regionalt och använt tv-kanalen Al Jazeera som ett strategiskt redskap, bland annat för att stödja protester i regimer allierade med Saudiarabien, såsom i Egypten under den arabiska våren. Doha har dessutom en mjukare hållning till Teheran jämfört med Riyadh, vilket upplevs utgöra ett problem för saudisk utrikespolitik. Strategin mot Qatar har dock hittills varit kontraproduktiv. Gulfstaternas samarbetsråd (GCC), som skapades för att balansera Iran, har i praktiken kollapsat medan banden mellan Doha och Teheran har stärkts snarare än försvagats.

Saudiarabiens utrikes- och säkerhetspolitiska strategi har alltså varit brysk, men till stor del misslyckats med att uppnå sina mål. Det är mot denna bakgrund vi bör förstå det interna missnöjet med Muhammad bin Salman och arresteringarna, Hariris avgång och angreppet mot Riyadh.

Robotattacken mot Riyadh

Rebellerna i Jemen, det vill säga huthierna och styrkor lojala till den förre presidenten Ali Abdullah Saleh, har successivt fått förmåga att avfira medeldistansrobotar med allt längre räckvidd. Storstäder, såsom Mecka, Medina, Riyadh och Jeddah kan numera nås av rebellernas missiler. Huthierna har vid flera tillfällen under kriget presenterat vapensystem såsom nya missiler och drönare, som

man enligt egen utsago tillverkat själva. Många bedömare menar dock att rebellerna sannolikt fått extern hjälp.

I oktober 2016 sköt Saudiarabien ned en missil som Riyadh hävdade var på väg mot Mecka, ca 60 mil från gränsen till Jemen. Under 2017 har robotarna nått ännu längre in på saudiskt territorium. Huthierna har vid flera tillfällen under året attackerat mål i närheten av Riyadh, ca 80 mil bort. Konflikten trappades upp i juli då huthierna avfyrade en missil mot ett oljeraffinaderi i kuststaden Yanbu, ca 100 mil in i Saudiarabien. Huthiernas ledare Abdul Malik al-Huthi hotade därefter att missilerna skulle nå ännu längre, ända in i Förenade Arabemiraten, omkring 130 mil från rebellkontrollerat territorium. Attacken den 4 november var ännu ett steg i eskaleringen då missilen nådde Riyadh med 6,5 miljoner invånare.

Saudiarabien har länge hävdade att det iranska revolutionsgardet och Hizbollah stött huthierna med rådgivning, träning och vapen. Hypotesen om Irans roll har stärkts av att rebellernas nya missiler och drönare påminner om iranska varianter och att rebellerna fått ökad militär förmåga mitt under brinnande krig, och trots ett vapenembargo och blockader. Uttalanden från befälhavare inom Hizbollah och individer kopplade till det iranska revolutionsgardet tycks bekräfta organisationernas militära stöd till huthierna. Även västerländska stater som länge har varit skeptiska till saudiska påståenden anklagar nu Teheran för att stödja huthierna militärt. Enligt USA:s FN-ambassadör Nikki Haley var missilen i juli Iran-tillverkad och av märket Qiam (farsi för ”uppror”), en typ som inte fanns i Jemen före kriget. Haley hävdade att missilen från den senaste attacken också mycket väl kan ha kommit från Iran. Frankrikes president Emmanuel Macron gick ett steg längre och hävdade att missilen ”uppenbart” var iransk.

Robotattacken den 4 november och det verbala saudiska gensvaret därpå innebär inte bara en eskalering av Saudiarabiens konflikt med huthierna, utan också med Teheran och Beirut. Saudiarabien hävdar att attacken är en krigshandling av staterna Iran och Libanon utifrån logiken att både revolutionsgardet och Hizbollah medverkade i angreppet. Från ett saudiskt perspektiv har den libanesiska staten kidnappats av Hizbollah och rört sig in i Irans intressesfär. Saudiarabien säger sig ha rätt att svara på Irans angrepp mot Saudiarabien ”vid en lämplig tidpunkt och på ett passande sätt”.

Säkerhetspolitiska konsekvenser och saudiska vägval

De närmast simultana händelserna – utrensningarna av saudiska eliter, Hariris avgång och robotattacken mot Riyadh – riskerar att resultera i att Saudiarabiens blir än mer instabilt internt och att agerandet internationellt blir mer oberäkneligt.

Maktkonsolidering eller inrikespolitiskt kaos?

Arresteringsvågen skulle kunna ge upphov till en motreaktion bland prinsar, militärer, oligarker, stammar och religiösa ledare som destabiliserar landet ytterligare. I dagsläget är det dock tydligt att Muhammad bin Salman har stärkt sin position som enväldshärskare. De senaste månadernas utveckling innebär att en palatsrevolution har ägt rum och att makten koncentrerats i händerna på kronprinsen.

Det traditionella beslutsfattandet i Saudiarabien, som länge har varit baserat på konsensus och balansen mellan olika maktcentra inom kungahuset, tycks vara kastad över ända. Prinsar och ministrar som styrt Saudiarabien i decennier har fått ge plats för en ny generation inom kungafamiljen. En av dem är kronprinsens yngre bror Khalid bin Salman, 29, som i april utnämndes till Saudiarabiens USA-ambassadör.

Den nya generationen prinsar och tjänstemän må ha en mer progressiv syn på hur det saudiska samhället bör utvecklas men har samtidigt brist på erfarenhet, vilket de har gemensamt med Muhammad bin Salman. Hittills har kronprinsens förändringsvilja inrikespolitiskt inte följts av politisk liberalisering utan ackompanjerats av det omvända: hårdför repression och nyckfullt utrikespolitiskt agerande. Muhammad bin Salmans ideal tycks vara ”den upplyste despoten”.

Det är omöjligt att bedöma huruvida Muhammad bin Salmans åtgärder de senaste månaderna är tillräckliga för att garantera långsiktigt maktmonopol eller om rivaler har förmåga att mobilisera motstånd mot kronprinsens ambitioner. I sammanhanget är det värt att notera att en saudisk statsbildning på 1800-talet föll samman till följd av fejder inom familjen Al Saud samt att Saudiarabien destabiliserades på 1960-talet delvis på grund av en kamp om kungamakten.

Oavsett om kronprinsen lyckas med att bibehålla all makt och intern stabilitet på sikt eller om kungariket kommer att gå in i en period av inrikespolitisk instabilitet bådar det inte gott för Saudiarabiens utrikespolitiska agerande.

Saudiska utrikespolitiska vägval

Saudiarabiens utrikespolitik centreras kring det upplevda hotet från Iran samt åtgärder för att förhindra att Teheran får kärnvapenförmåga och ökat regionalt inflytande. Detta sker mot bakgrund av att maktbalansen i Mellanöstern håller på att skifta från Saudiarabien och i riktning mot Iran. Kriget i Irak har, som sauderna länge fruktat, resulterat i ökat iranskt inflytande i Bagdad. Den saudiska ambitionen att få al-Assad på fall i Syrien har misslyckats till följd av Rysslands, Irans och Hizbollahs stöd till regimen. I Libanon har samtidigt Hizbollah successivt stärkt sin roll, både socialt, militärt och politiskt, på bekostnad av saudiska allierade såsom Hariri-familjen. Istället för att böja sig för Saudiarabien har Qatar sträckt ut handen till Iran medan Dubai i Förenade Arabemiraten fortsätter att ha ekonomiska relationer till Iran. De saudiska interventionerna i Jemen tycks ha misslyckats militärt och samtidigt bidragit till att stärka Irans roll. Förteckningen över saudiska geopolitiska bakslag och iranska framsteg i Mellanöstern är med andra ord lång.

Den politiska och militära utvecklingen i regionen efter den Islamiska statens sönderfall och missilattackerna mot Riyadh stärker dessutom det etablerade narrativet i Riyadh: att Saudiarabien och dess regionala säkerhetsordning är under belägring, omringat av ett aggressivt Iran som vill exportera sin revolution och etablera ett persiskt imperium i Mellanöstern. I Riyadh kan paradoxalt nog allt aggressivt saudiskt agerande gentemot Iran tolkas som försvarshandlingar.

Hur ska Saudiarabien då ”försvara sig” mot Irans ”aggressioner”? Vilka maktmedel finns till buds? Vilka allierade kan man nyttja? Vilka arenor kan kampen utspelas på?

Ibland spekuleras det i huruvida det kalla kriget och proxy-konflikterna mellan Saudiarabien och Iran kan utvecklas till ett ”hett” mellanstatligt krig. Saudiarabien har lite att vinna på en direkt militär konflikt med Iran. Kungariket har begränsad krigserfarenhet och få fotsoldater, något som kriget i Jemen tydligt påvisar. Om Saudiarabien ska kunna försvaga Irans regionala inflytande måste kungariket sannolikt agera i tredje land och samarbeta med likasinnade stater och organisationer.

Ett handlingsalternativ som använts frekvent de senaste åren är att använda hot och tvingande diplomati för att pressa stater att följa den saudiska linjen. Agerande gentemot Egypten, Libanon och Qatar följer detta mönster. Utöver de

inrikespolitiska skälen till Saad al-Hariris avgång kan den också ses i ljuset av Saudiarabiens missnöje med hans oförmåga att begränsa Hizbollahs inflytande och omforma den libanesiska utrikespolitiken i en mer pro-saudisk riktning. Som ett led i strategin att pressa allierade har Saudiarabien varit benäget att stödja rivaliserande grenar inom inflytelsesrika familjer i regionen. Exempelvis har man närt en konkurrerande gren av emirfamiljen Al Thani i Qatar och sägs vilja ersätta Saad al-Hariri med hans storebror Bahaa i Libanon. Hittills har den saudiska strategin överlag varit kontraproduktiv. Hanteringen av Hariri-frågan riskerar att försvaga Saudiarabiens ställning i Libanon snarare än att stärka den. Saad al-Hariri återvände till Libanon den 22 november, vilket sannolikt var relaterat till ett franskt diplomatiskt initiativ.

USA:s Mellanösternpolitik under Trump utgör en strategisk möjlighet för Saudiarabien; den amerikanska udden är återigen riktad mot Iran medan förhållandet till traditionella allierade i Mellanöstern har stärkts. Det tycks dessutom finnas stor samsyn och ökat samarbete mellan USA, Israel, Saudiarabien och Förenade Arabemiraten vad gäller att begränsa Irans växande regionala roll efter den Islamiska statens fall. Israels retorik om Hizbollahs och Irans roll i Syrien och Libanon har dessutom blivit allt hårdare, vilket går i linje med Saudiarabiens utrikespolitik. De informella relationerna mellan Israel och Saudiarabien har till följd av det gemensamma intresset att motverka Iran blivit allt mer öppna. För att Saudiarabien ska kunna begränsa Irans roll i Levanten med militära medel hoppas kungariket på israeliskt agerande och diplomatisk uppbackning från USA. Att som tidigare stödja väpnade ombud finansiellt räcker sannolikt inte till för att förändra maktbalansen i Mellanöstern.

En eskalering av konflikten i Jemen står möjligtvis närmast till hands. Riyadh är redan djupt involverat i konflikten. Den geografiska närheten underlättar militära operationer. Kriget påverkar dessutom Saudiarabiens befolkning och territorium direkt. Saudiarabien har länge velat bryta *status quo* i det pågående utnötningskriget i Jemen, men har saknat den militära förmågan till detta. Saudiarabien hoppas att friktioner mellan huthierna och Saleh ska leda till en splittring av rebellrörelsen. En attack mot hamnstaden Hudaida vid Röda havet upplevs också kunna bryta dödläget och tvinga huthierna till förhandlingsbordet på saudiska villkor. Det är dock mycket tveksamt om Saudiarabien är kapabelt att genomföra ett militärt angrepp på Hudaida utan vare sig samarbete med Förenade Arabemiraten eller stöd från USA. Förenade Arabemiraten, vars intressen i Jemen skiljer sig från Saudiarabiens, har hittills inte velat delta i ett militärt angrepp mot hamnstaden. USA har dock enligt medieuppgifter diskuterat ökat militärt stöd till den saudiledda koalitionen i Jemen.

På det stora hela tycks Saudiarabien ha begränsade möjligheter att med egen kraft minska Irans inflytande i Mellanöstern. Det kan i sin tur bidra till ett fortsatt högt spel och felaktiga beslut från den oerfarna men handlingskraftiga saudiska ledningens sida. Muhammad bin Salman har hittills uppvisat en förkärlek för tvingande diplomati och militära lösningar.

Ett alternativ är att Muhammad bin Salman kommer till slutsatsen att Saudiarabien är en geopolitisk förlorare på förändringarna i regionen, accepterar nuvarande maktbalans och väljer att godta den kärntekniska överenskommelsen med Iran och kompromisslösningar i Libanon, Syrien, Irak och Jemen. I ljuset av den senaste tidens händelseutveckling, kronprinsens förmodat emotionellt drivna politik och den mycket Iran-fientliga retoriken i Riyadh, verkar Saudiarabien i nuläget inte överväga detta handlingsalternativ.

Om den saudiska kronprinsen ändå håller fast vid den nuvarande hårdhänta linjen gentemot Teheran riskerar det att bidra till att stärka det iranska revolutionsgardet, på bekostnad av moderata krafter i Iran som associeras med president Hassan Rouhani och utrikesminister Muhammad Javad Zareef. Konflikten mellan Saudiarabien och Iran riskerar således att fortsätta och bidra negativt till den säkerhetspolitiska utvecklingen i Mellanöstern.

Samuel Bergenwall

Förste analytiker

samuel.bergenwall@foi.se